

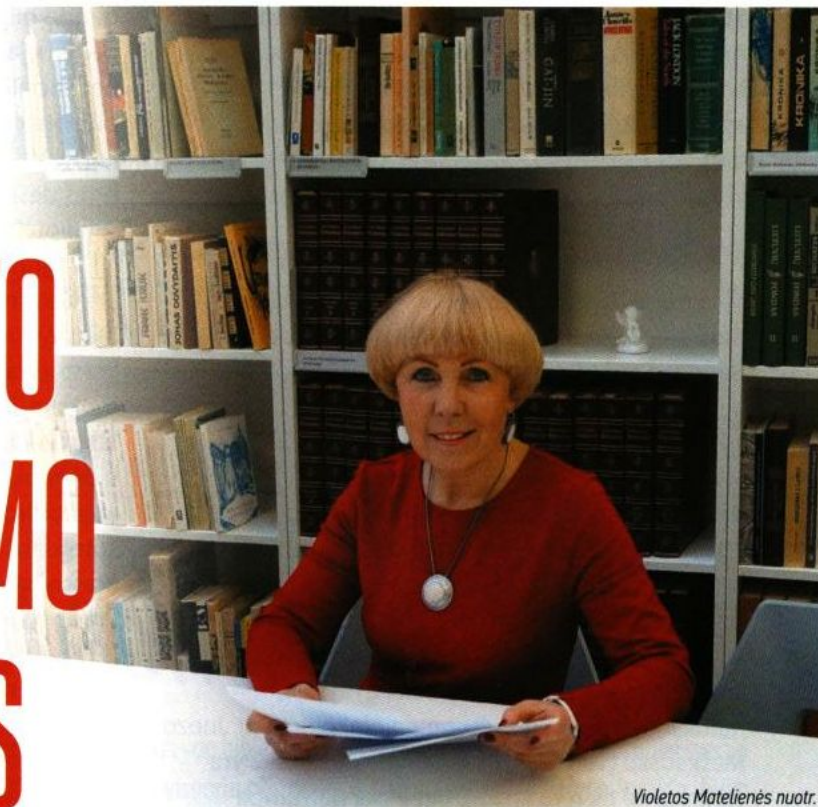
LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Vasaris | 2020

tarp KNYGŲ

SAVO KRAŠTO IŠSKIRTINUMO SAUGOTOJOS

Violetos Matelienės nuotr.

Biblioteka ir kraštotyra yra neatsiejami dalykai. Jau daugiau kaip šešis dešimtmečius viešosiose bibliotekose vykdoma kraštotyros veikla. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, keitėsi veiklos pobūdis, tiriamieji objektai, kraštotyros dokumentų laikmenos, saugojimo ir sklaidos galimybės, tačiau tikslas išliko tas pats – išsaugoti regionuose esantį rašytinį kultūros paveldą ir perduoti jį ateities kartoms.

Kai kurių tyrinėtojų nuomone, internetas tapo esmine klasikinio archyvo transformacija: vietoj originalių dokumentų virtualioje erdvėje pristatomos kopijos, vyksta autentiškos istorinės atminties slopinimas. Todėl akivaizdu, kad rankraštinio paveldo išsaugojimas bibliotekose yra neabejotina vertybė. Svarbūs ir senieji spaudiniai, regionuose leidžiami periodiniai leidiniai, ir visa, kas autoryste arba turiniu yra susiję su tuo kraštu. Jei bibliotekos nepasirūpins, **niekas kitas to nepadarys**. Bibliotekos, kaupdamos ne tik spausdintus, bet ir rankraštinius dokumentus, atskleidžia savo regiono kultūrinį palikimą, sudaro sąlygas moksliniams tyrinėjimams, įsilieja į visuomeninį gyvenimą ir parodo savo, kaip atminties institucijos, aukštą išsivystymo lygį. Tokio tinklo, tokios aprėpties, pasiekiančios kaimus, turinčios asmeninį kontaktą su konkrečiais žmonėmis (skaitytojais), neturi jokia kita šalies

kultūros institucija. Todėl – kas kitas ir kada, jei ne mes ir dabar!..

Analizuodami bibliotekų veiklą, galime pastebėti, kad viena biblioteka nuo kitos **skiriasi tik kraštotyros veikla**. Išskirtinumo suteikia kraštotyros tiriamieji objektai. Vienas regionas gali būti žymus savo krašto rašytojais, poetais, literatais, kitas – garsiais menininkais, aktorais ar dailininkais, dar kitas gali pasigirti nusipelnusiais sporto srityje žmonėmis. Vienas miestelis gali būti ypatingas savo gamtos ar istorijos paminklais, o kitame žmonės gali turėti unikalias asmenines bibliotekas ir tai jau suteiks tam miesteliui išskirtinumo, o bibliotekininkams bus puiki dirva kraštotyros veiklai. Bibliotekų kraštotyros veikla padeda formuoti krašto išskirtinumą, o viešųjų bibliotekų fondai pirmiausia skiriasi būtent kraštotyros išteklių turiniu, todėl jau vien dėl šios priežasties kraštotyros dokumentų kaupimui turi būti **teikiamas išskirtinis dėmesys** ir prioritetas.

Pastarieji trys dešimtmečiai atvėrė viešosioms bibliotekoms plačias galimybes kaupti ne tik tai, kas išleista Lietuvoje, bet ir papildyti savo krašto dokumentų fondus knygomis, išleistomis už Lietuvos ribų. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, išsivijoje gyvenantys kraštiečiai pradėjo siųsti **asmenines bibliotekas į gimtinę**. Tą patirtį turi ir Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir

* Šiemet švenčiame atkurtos Lietuvos nepriklausomybės 30-metį. Ta proga rubrikos autoriams, savo srities profesionalams, siūlome pasidalyti mintimis, kaip per šiuos tris dešimtmečius keitėsi šalies bibliotekos.

Stanislovo Didžiulių viešoji biblioteka. Pirmoji į Anykščius iš Kanados 1990 m. atkeliavo išeivio kraštiečio literato Juozo Šiaučiuo (1915–1998) asmeninė biblioteka. Vėliau į gimtinę sugrįžo Čikagos knygnešio Kazio Rožansko (1919–2010), visuomenininko Julijono Kęstučio Laskausko (1922–2013), vertėjo, dramaturgo Juozo Paškevičiaus (1910–1996) ir kitų išeivijoje gyvenusių kraštiečių asmeninių bibliotekų rinkiniai. L. ir S. Didžiulių anūkės, rašytojos Halinos Didžiulytės-Mošinskienės (1911–2004) ir jos vyro architekto Algirdo Mošinskio (1905–1991) asmeninė biblioteka iš Brazilijos į Lietuvą atkeliavo 1994 metais. Muziejininkai, beveik du dešimtmečius knygas saugoję savo saugyklose, 2013 m. jas perdavė Anykščių viešajai bibliotekai. Tyrinėjant minėtą asmeninę biblioteką, teko susipažinti su H. Mošinskienės korespondencija.

2017 m. iš JAV į Anykščių biblioteką atkeliavusi išeivijoje gyvenusio mokslininko, gydytojo, medicinos pedagogo, visuomenininko prof. dr. Juozo Meškausko (1906–2010) asmeninė biblioteka yra turtinga ne tik retų knygų, bet ir per netrumpą savininko 104 metų gyvenimo laikotarpį sukauptų rankraščių. Kaip ir daugelio išeivių, J. Meškausko gyvenimas ir veikla Lietuvoje mažai žinomi, todėl anykštėnai šią tautiečio biblioteką pristatė 2019 m. Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos surengtoje tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Baltijos šalių diasporos kultūrinė raiška 1944–2018 metais: dokumentinis paveldas“, skirtoje Pasaulio lietuvių metams paminėti.

Išeivijoje, kaip ir Lietuvoje, nėra atsakingų institucijų, kurios po savininko mirties perimtų asmenines bibliotekas savo globon, todėl jos yra pasmerkto sunykti. Priglaudamos asmenines knygų kolekcijas po savo stogu, viešosios bibliotekos **praturtina fondus ir retais leidiniais**. Kaip pavyzdį norėčiau paminėti retą J. Meškausko bibliotekos (LIBIS suvestinio katalogo duomenimis – vienintelę Lietuvoje) knygą G. A. Horsto „Der Starnberger See“ („Štarnbergo ežeras“), išleistą 1876 m. Miunchene (Vokietija). Puošniai išleistą knygą profesoriui 1945 m. kovo 19 d. padovanojo kunigas Stasys Valiušaitis.

Asmeninės, ypač išeivių, bibliotekos yra kaip vienas iš kraštotyros veiklos tiriamųjų objektų, svarbi viešųjų bibliotekų kraštotyros dokumentų fondo dalis ir mokslinio tyrimo objektas bei šaltinis, atveriantis neaprepiamas tyrimų galimybes bibliotekų kraštotyrininkams. Jos yra tarsi užkoduotos informacijos lobiai, kuriuos verta atverti ir išsaugoti. Svarbiausia nuostata – saugomą rašytinį paveldą **tyrinėti ir pristatyti visuomenei**. Šiuo metu šalies viešosios bibliotekos tam turi visas galimybes – pasitarnauja

bendri bibliotekų renginiai, konferencijos, viešinant pagelbėja žiniasklaidos priemonės, internetas ir net socialiniai tinklai. Tiesa, pasigendu viešųjų bibliotekų aktyvumo keliant informaciją į gyvąją krašto enciklopediją www.grazitumano.lt, beveik prieš dešimt metų sukurtą vykdant projektą „Bibliotekos pažangai“.

Pagrindinė kraštotyros varomoji jėga yra bendruomeniškumas ir bibliotekininkų iniciatyvumas. Svarbu suvokti, kad bibliotekų kraštotyra reikšminga keleriopai: tai ir talka mokslui, ir rašytinio kultūros paveldo globa, ir **tautiškumo bei pilietiškumo mokykla** jaunimui. Viešosios bibliotekos galėtų būti kraštotyros veiklos centrais, į bendrą darbą sutelkiančiais ir kraštotyros draugijas, ir pavienius krašto praeities tyrėjus, ir mokyklų bei muziejų kraštotyrininkus.

Kraštotyros veikla vykdoma ir mokyklose. Lietuvos mokyklų muziejuose (yra 408 muziejai) saugomi dokumentai iš mokyklų istorijos, įvairi mokinių ekspedicijų metu surinkta kraštotyros medžiaga. Tačiau yra opi problema – nemažai mokyklų uždaroma. Koks likimas laukia ten saugomų kraštotyros darbų? Ir čia matau mokykloms į talką ateinančius bibliotekininkus. Visi kartu turime pasirūpinti, kad uždaromų mokyklų kraštotyros darbai būtų perduoti saugoti bibliotekoms.

Viešąsias bibliotekas matau ne tik kaip skaitytojų susitikimų, bendravimo, informacijos ieškojimo ar skaitymo centrus, bet ir kaip savo krašto, regiono rašytinio kultūros paveldo saugotojas, o bibliotekininkus – to krašto rašytinio paveldo tyrinėtojus. Anykštėnai bibliotekininkai eina tuo keliu bendradarbiaudami su kitomis institucijomis, nevyriausybinėmis organizacijomis. Tai atveria galimybes populiarinti dokumentų fondą bei paslaugas, padeda lengviau įgyvendinti įvairius sumanymus, projektus. Jau tradiciškai aštuonerius metus Anykščių biblioteka kartu su Teresės Mikeliūnaitės kraštotyros draugija pavasarį ir rudenį organizuoja **kraštotyrininkų sambūrius-seminarus** „Draugaukime, bendraukime, bendradarbiaukime“. Į sambūrį susirenka daugiau kaip šešios dešimtys Anykščių krašto praeities tyrėjų iš visos Lietuvos. Susibūrus viešojoje bibliotekoje dalinamasi patirtimi, pasidžiaugiama nuveiktais darbais, gimsta ateities idėjos.

Kartu dirbdami galime padaryti žymiai daugiau. Tad draugaukime, bendraukime, bendradarbiaukime ir atskleiskime savo krašto išskirtinumą.

Audronė Berezauskienė

Anykščių Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešosios bibliotekos Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriaus vedėja